

que ha deixat descendents en totes les llengües romàniques: roms. *scăpă*, it. *scappare*, fr. *échapper*, oc., cast. i port. *escapar*, id., b-engad. *s-chappar* 'guarir-se (d'un mal)'.

La bona explicació semàntica ja va apuntar-la Diez (5) (*Etym. Wörterb.*, 283); fantàstica la idea de Wartburg, FEW III, 270a, que de primer volgués dir 'penjar els hàbits el frare') en cridar l'atenció sobre l'it. *incappare* 'caure en un perill, en un error', 'topar casualment amb algú, fer-se'ns trobadis': doncs el derivat (10) oposat *EXCAPPARE, partint de CAPPÀ, vestit enganyador per excel·lència, degué significar primerament 'desfer-se d'un destorb, desistir-se d'un perill o d'un mal', que és el que significa primordialment en el període antic de totes les llengües romàniques, com ho veiem quasi exclusivament en el *Poema del Cid* o en l'Engadina.

Així mateix en la major part dels exemples trobadorescos: «tuh l'ome de la ciutat / que toquet, foron forsenat; / tug dessenenon, mas sol us, / aquel en *escapet*, ses plus, / que era dins una maizó, / e dormia», Peire Cardenal, «per los meus non fo nulhs cosseguitz / que no perdés los olhs e ls pes e ls punhs e ls ditz: / e sab-me bo de lor que ls ai mortz e delitz, / mal d'aquels que son *escapatz* e fugitz», *Crozada* (3208);¹ solament després va passar a 'fugir' o 'allunyar-se d'una reclusió'.

Semblantment a la nostra Edat Mitjana, com ho veiem en les Grans Cròniques: «que no-n *escaparia* nengú que tost no prenguessen mort», Desclot, «si nós *escapam* vius de la batalla», Muntaner i fins encara predomina en StVicentF: «si no diu veritat, *escaparà*, e si diu veritat, serà pençat», «ab aquesta creença cathòlica, *scapareu*, axí com feren los de Niviv» (*Serm.* II, 266.11; *Quar.*, 63.75; cf. encara *ibid.* 222.166).

Val a dir que l'altra acc. també aviat apareix i no és estranya, p. ex., als trobadors ni a Desclot: «ell dix que era chrestia, que era *scapat* de la presó de València», ms. 328, f° 36v; i no cal dir que avui el predomini ha anat a parar cap aquest i que ha tendit a generalitzar-se la construcció reflexiva: «veient que se li *escapava*, ab propòsit de tancar ab pany y clau aquell tresor, apretà a córrer darrera», Noller (*Pap.*, 25). El que ha restat cosa medieval és la construcció transitiva, que va existir també entre nosaltres com algun cop en castellà clàssic i més sovint en el francès medieval («Dieu vos *escapera*», *Doon de Maience*, etc.): poc sovint en la nostra llengua, si bé en veiem casos en algun doc. medieval (a. 1315, Finke, *Acta Ar.* III, 281) i en Muntaner «loaren Déu qui'ls n'avia *escapats*» (cap. 94).

DERIV.: *Escapada* [1695, Lacav.]. *Escapadis*. *Escapador*. Rars: *escap* m., *escapa* f. *Escapat*. *Escapatòria* [mj. S. XVIII], que no és gens segur que sigui manlleu del castellà [1599] com assegura AlcM. *Escapari* (D*Ag.*)

ESCAPOL, 'deslliurat, escapat, indemne' [S. XIII] amb l'antic i dial. ESCAPOLAR [princ. S. xv] 'fer escàpol' i el familiar ESCAPOLIR-SE [1757], són (60)

mots emparentats amb *escapar*, però no mers derivats d'aquest sinó relacionats amb els it. *scàpolo* 'lliure, no subjecte' i *scapolarsi* 'escapolir-se', port. *escapulirse*, i també amb el cast. *escabullirse* id., conjunt de formació obscura i complicada, segurament deguda pertot a una combinació i interpenetració de dues famílies de mots semblants i quasi-sinònims: d'una banda *escapar* (que en català tingué paper predominant) i per altra banda un ll. vg. *EXCAPŪLARE, derivat de CAPŪLARE 'caçar (animals) amb llaç', i aquest, de CAPĒRE 'agafar', d'on les formes italianes amb -p- senzilla i cast. amb -b- (no estranyes aquestes al gallegoportuguès ni al català, ja c. 1400).

Escàpol ja apareix segons sembla en el S. XIII, car se'n cita un ex. en un text poc segur d'aleshores i en un passatge dels *Cost.Tort.* (que no tinc ben comprovat), tots dos amb el sentit d'«escapat, fugitiu»; en tot cas és ja freqüent cap aquest temps en el *Consolat de Mar*, amb l'acc. 'lliure d'una obligació per haver-se-li acabat el contracte, etc.': «si senyor de nau vendrà la nau --- a hom strany, qui no-y hagués part, tot lo loguer deu pagar als mariners, e són *scàpols*» ('queden lliures'), «si descarregarà la dita nau là on los mariners dèjan ésser *scàpol[es]*, no sien tenguts de descarregar ne dessorrar» ('quan se'ls acabi la contracta i hagin de quedar lliures'), «si los dits hereus e proïsmes vendran o alienaran aquella nau o aquell leny a algú, ans que'l dit servicial haja servit lo dit temps, que ab aquell qui mort serà havia emprès, lo dit servicial deu ésser *escàpol* al temps que aquella nau o aquell leny serà stat venut» (cap. 106, 136, 228, ed. Pardessus, pp. 139, 152, 298). *Fer escàpol* 'deslliurar d'un perill': «¿qui, doncs, Senyor meu, defensarà a nosaltres dels seus mòssos, ni qui'ns farà *escàpols* de la sua boca, sinó tu, Senyor meu, qui has trencats tots los caps del gran dragó?», B*Oliver* (*Excitatori*, NCL, 194); en fi *escàpols* apareix sense definició, com a rima de Nàpols, en JMarc (1371, § 1445; no en Aversó).

Avui dia mallorquí amb el sentit de 'lliure d'un dany o perill' (D*Ag.*, D*Amen.*), *escàpol*, -ola² 'net (d'influència forastera)' (BDLC XII, 133). Al costat d'aquest, tenim port. *escàpole* 'lliure d'obligacions contractuals' (en Andrade Caminha, † 1599, i en un antic text de dret comercial), avui port. *escapo* (D*ic. Figueiredo*).

La primera pregunta que hom es fa és si són autòctons aquests mots ibero-romànics o provinents d'Itàlia. Veiem tot seguit que és difícil que siguin autòctons en portuguès, com sigui que el lloc de l'accent en *escàpole* indica que la seva -l- no pot ser prolongament d'una -LL- doble, i la conservació de la sorda intervocàlica, la terminació en -e de l'adjectiu i el caràcter jurídic de l'expressió, tot revela un manlleu a la terminologia catalana del *Consolat de Mar*; i en tot cas la -e demostra que a Portugal no pogué arribar-hi des d'Itàlia. Molt més probable es que tinguin caràcter genuí en terra catalana, on demostren tanta antiqüitat, arrelament i embranzida propagativa.

En it. l'arrelament és màxim. *Scapolarsi* (avui és popular *scapolàrsela*) 'escapolir-se' és molt antic, segons